Thelidium papulare (reuzenschotstippelkorst) nieuw in Nederland

Ruud van Middelkoop & Henk-Jan van der Kolk

De Spaarndammerdijk is een oude voormalige zeedijk tussen Amsterdam en Haarlem, waar al in 1849 de eerste waarnemingen van korstmossen werden gedaan (Kruijsen & Timmerman 2013). Het is tegenwoordig een bekende locatie om enkele bijzondere soorten korstmossen te zien, zoals de octopuscitroenkorst (*Xanthocarpia diffusa*) die in Nederland alleen hier voorkomt (Spier 2014).

Op 7 april 2020 bezocht de eerste auteur van dit artikel de Spaarndammerdijk en vond op de bakstenen zeewering (Figuur 1) een grijze korst met opvallende grote peritheciën. De soort kon vanaf de foto's op waarneming.nl niet met zekerheid op naam gebracht worden. Een jaar na de oorspronkelijke vondst werd er daarom materiaal verzameld en ter controle opgestuurd naar de tweede auteur. Onder de microscoop bleek het verrassend te gaan om een soort die niet eerder in Nederland gevonden was: *Thelidium papulare*. Veel korstvormige soorten die peritheciën hebben en op steen groeien zijn moeilijk op naam te brengen. *Thelidium papulare* is te herkennen aan de grote peritheciën (Figuur 2) met een goed ontwikkeld involucrellum en de grote viercellige ascosporen (in het Nederlandse materiaal 45-50 × 17-21 µm, Figuur 3). Als Nederlandse naam stellen we dan ook reuzenschotstippelkorst voor, vanwege het grote formaat van de peritheciën en ascosporen.

Soorten die met *Thelidium papulare* verward kunnen worden zijn *Thelidium dionantense* (grote schotstippelkorst) en *Thelidium incavatum*. *Thelidium dionantense* komt voor op kalkrotsen in Zuid-Limburg en heeft net als *T. papulare* grote peritheciën. *Thelidium dionantense* verschilt van *T. papulare* door het zwartgevlekte thallus en de kleinere tweecellige ascosporen. *Thelidium incavatum* heeft net als *T. papulare* grote viercellige ascosporen, maar heeft ingezonken peritheciën en geen involucrellum. Mogelijk is *Thelidium incavatum* een synoniem van *Polyblastia dermatodes* (rossige kalkstippelkorst), een soort die in Nederland af en toe op kalkstenen graven groeit (Smith et al. 2009).

Thelidium papulare komt in Engeland, Duitsland en België voor op kalkrotsen (Smith et al. 2009; Wirth et al. 2013). Het verspreidingsgebied in de Belgische Ardennen reikt tot vlak aan de Nederlandse grens. Op de Spaarndammerdijk groeit *Thelidium papulare* op minimaal twee plekken op de verweerde kalkrijke voegen van de bakstenen zeewering. De vondst onderstreept het belang om de oude muur en de bijzondere korstmossen die erop groeien te beschermen. Kruijsen & Timmerman (2013) beschrijven hoe de dijk op een korstmosvriendelijke manier onderhouden kan worden. Het is vooral belangrijk dat de stenen niet schoongemaakt worden en dat ophoping van grond en plantengroei op en direct voor de stenen muur beperkt blijft.

Figuur 1. Groeiplaats van *Thelidium papulare* op de Spaarndammerdijk. De foto is gemaakt in de zomer, wanneer brandnetels en grassen tegen de muur aan groeien.

Foto: Henk-Jan van der Kolk.

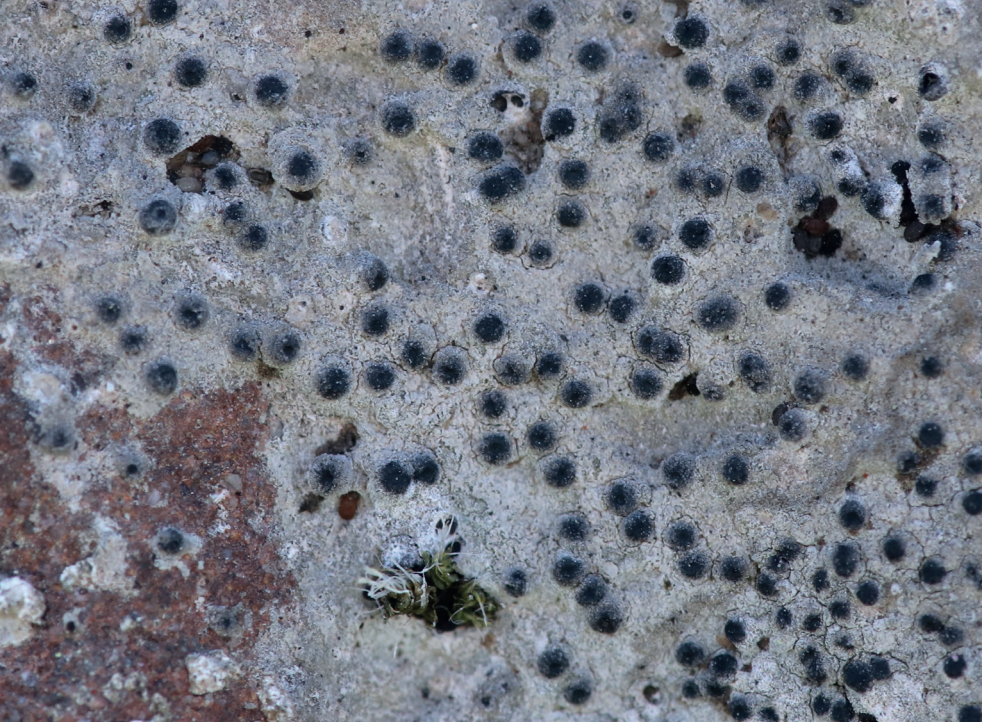

Figuur 2 .Thallus en peritheciën van *Thelidium papulare*.

Foto: Ruud van Middelkoop.

Vondstgegevens

Noord-Holland, Amsterdam, Spaarndammerdijk, 7-4-2020, coörd. 112.881-489.497, op oude bakstenen muur, leg. Ruud van Middelkoop, det. Henk-Jan van der Kolk, hb. Henk-Jan van der Kolk (nr. 2124).

Literatuur

Kruijsen B. & H. Timmerman, 2013. Mossen en korstmossen van een oude zeemuur: De Spaarndammerdijk bij Halfweg. Buxbaumiella 98: 45-52.

Smith, C.W., Aptroot, A., Coppins, B.J., Fletcher, A., Gilbert, O.L., James, R.W. & Wolseley, P.A. (2009). The lichens of Great Britain and Ireland. British Lichen Society, London, UK.

Spier, J.L. (2014). Caloplaca diffusa Vondrák & Llimona, een nieuw korstvormig licheen voor Nederland. Buxbaumiella 101: 45-47.

Wirth, V., Hauck, M. & Schultz, M. (2013). Die Flechten Deutschlands. Eugen Ulmer KG, Stuttgart.

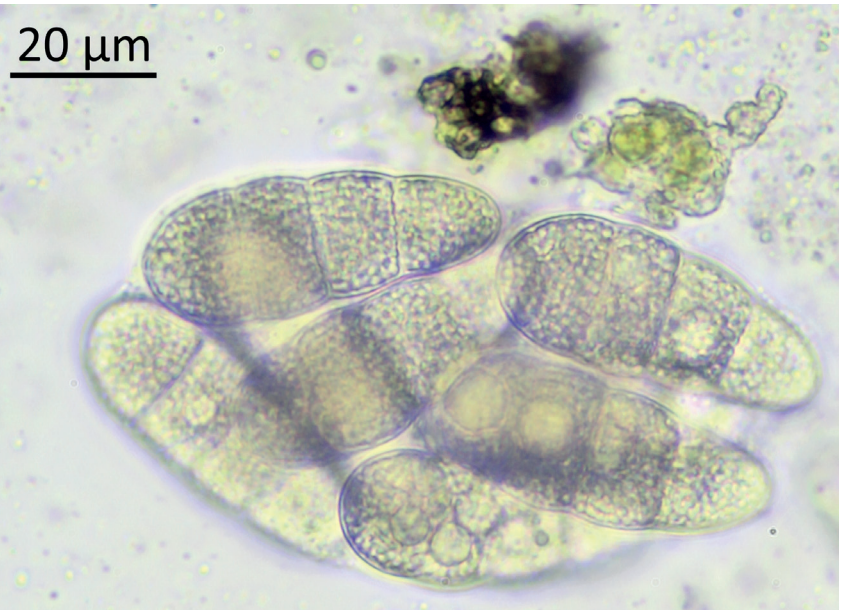

Auteurgegevens

R. van Middelkoop, Zwanebloem 34, 3628 NB Kockengen, vanmiddelkoop@solcon.nl

H. van der Kolk, Bereklauw 93, 6721 RH Bennekom, henk-jan@blwg.nl

Abstract

Thelidium papulare *new in the Netherlands*

Thelidium papulare is reported for the first time in the Netherlands. It was found on an old brick wall of a former sea dike near Amsterdam.

Figuur 3. Viercellige ascosporen van *Thelidium papulare*.

Foto: Henk-Jan van der Kolk.